

Helsinki 3.9.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Asia: Professoriliiton lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi ammattikorkeakoululain ja yliopistolain muuttamisesta

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt Professoriliittoa (myöhemmin liitto) lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi ammattikorkeakoululain ja yliopistolain muuttamisesta. Liitto lausuu yliopistolain osalta kunnioittavasti seuraavaa:

Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -visiotyö on keskeneräinen

Hallituksen esitystä on käsitelty vain yhdessä Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision tiekarttatyöryhmässä. Esityksestä puuttuvat Professoriliiton Hyvinvoiva korkeakouluyhteisö -työryhmässä esille tuomat, yliopistoyhteisön asemaa vahvistavat, yliopistolain täydentämistä koskevat esitykset. Tiekarttatyö on edelleen kesken, ja esimerkiksi yliopistojen rahoitusmallia koskevat muutokset ovat vielä valmistelussa. Hallituksen esityksen vaikutuksia on tämän vuoksi osittain mahdoton arvioida.

Yliopistolakia tulee muuttaa yliopistoyhteisön asemaa vahvistamalla

Yliopistolakiuudistuksen ensimmäinen arvio

Yliopistolakiuudistuksesta tehtiin ensimmäinen arvio vuonna 2012. Sen mukaan yliopistoyhteisöllä on ollut heikot mahdollisuudet vaikuttaa yliopistojen strategioiden sisältöön. Sivistysvaliokunnan (lausunto 4/2013 vp) mukaan esimerkiksi kollegion tehtävien kehittäminen ja laajentaminen tarjoaisi toimivan neuvon antavan vuorovaikutuskanavan yliopistoyhteisön ja yliopiston hallituksen välille. Sivistysvaliokunta totesi, että yliopistoissa olevaa asiantuntemusta voisi hyödyntää laajemmin esimerkiksi tieteeseen ja koulutukseen liittyvissä strategisissa valinnoissa, tutkimuksen profiloimisissa ja painoaloissa, yliopiston tieteenalarakenteessa sekä kansainvälisyyteen liittyvissä strategioissa. Sivistysvaliokunta piti yliopistoyhteisön laajaa osallistumista strategiseen keskusteluun koko yliopistoyhteisön toimivuuden kannalta siinä määrin tärkeänä, että valiokunta kehotti opetus- ja kulttuuriministeriötä arvioimaan jatkossa myös tarvetta täsmentää lainsäädäntöä tältä osin.

Yliopistolakiuudistuksen toinen arvio

Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten toisen arvioinnin (30.6.2016) mukaan 72 prosenttia professoreista ja muusta opetus- ja tutkimushenkilöstöstä on täysin tai jokseenkin eri mieltä väittämästä, jonka mukaan yliopiston eri tason yksiköt voivat riittävästi vaikuttaa yliopiston strategian sisältöön. Arvioinnin mukaan johtamisjärjestelmästä on tullut johtajakeskeisempi, minkä seurauksena yliopistoyhteisö on etäännyttänyt päätöksenteosta. Henkilöstön mukaan päätöksenteko on siirtynyt kolmikantaisilta elimiltä yksittäisille johtajille, ja tosiasialliset vaikuttamismahdollisuudet ovat kadonneet tai muuttuneet epävirallisiksi. Yliopistokollegion ja vastaavan säätiöyliopistojen toimielimen asema on monessa yliopistossa epäselvä.

Sivistysvaliokunnan kannanotto 2.3.2018

Valiokunta on todennut seuraavaa: Sivistysvaliokunta on aktiivisesti seurannut yliopistolakiuudistuksen toimivuutta opetus- ja kulttuuriministeriön kahden eri selvityksen (2012 ja 2016) pohjalta ja asiantuntijoita kuullen. Seurannan perusteella valiokunta toteaa, että yliopistolainsäädännön uudistus on lisännyt yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa sekä joustavoittanut ja tehostanut yliopistojen päätöksentekoa ja yhteistyötä, jotka ovat olleet uudistuksen keskeisiä tavoitteita. Edellä sanotusta huolimatta valiokunta tunnistaa merkittävän huolen osallisuuden kokemuksen hei-

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

kentymisestä. Yliopistojen henkilöstö monin paikoin kokee, että yliopistoyhteisöjen vaikutusmahdollisuudet mm. päätöksentekoon ovat yliopistokohtaisesti vähentyneet. Huolena ovat myös kokemukset henkilöstön työhyvinvoinnin heikentymisestä. Valiokunta korostaa yliopistojen oman toimintakulttuurin ja päätöksenteon kehittämistä toimivan yliopiston sisäisen hallinnon ja henkilöstön työhyvinvoinnin osalta. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että meneillään olevassa Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiotyössä yliopistojen henkilöstön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiseen, hyvään henkilöstöpolitiikkaan ja henkilöstön hyvinvoinnin vahvistamiseen kiinnitetään aivan erityistä huomiota.

Yliopistolakia on täydennettävä kollegion sekä säätiöyliopistojen vastaavan toimielimen tehtäviä lisäämällä ja asemaa vahvistamalla

Yliopistolakiuudistuksen ensimmäinen ja toinen arviointi osoittavat, että yliopistoyhteisö, eritoten professorit, eivät voi riittävästi vaikuttaa yliopiston strategian sisältöön. Sivistysvaliokunta on kannanotossaan edellyttänyt, että yliopistojen henkilöstön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -visiotyössä. Liitto toteaa, että professoreiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia voidaan parantaa osana hyvää johtamista, mutta tämän lisäksi yliopistolakia tulee muuttaa siten, että *kollegion tehtäviin lisätään yliopiston strategian, hallituksen laatimien talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman hyväksyminen ja johtosääntöjen vahvistaminen.*

Lisäksi yliopistolakia tulee muuttaa siten, että *kollegio voi vapauttaa hallituksen jäsenen tehtävästään myös ilman, että hallitus tekee esityksen vapauttamisesta.* Säätiöyliopistojen akateemisten asiain komitean/konsistorin asemaa tulee vahvistaa yliopistolaisissa sekä säätiön säännöissä.

Esimerkiksi Tanskassa yliopistolakia on muutettu siten, että yliopiston hallitus varmistaa, että työntekijät ja opiskelijat osallistuvat ja sitoutuvat tärkeitä kysymyksiä koskevaan päätöksentekoon.

Yliopistolakia on täydennettävä säätiöyliopiston yhteisen monijäsenisen hallintoelimen puheenjohtajan valintaa koskevilla säännöksillä

Yliopistolaisissa ei ole erillisiä säännöksiä siitä, miten säätiöyliopiston yhteisen monijäsenisen hallintoelimen puheenjohtaja valitaan tai kuka voidaan valita hallintoelimen puheenjohtajaksi. Professoreiden (Miettinen, Mäenpää, Tuori) antamien asiantuntijalausuntojen mukaan hallintoelimen puheenjohtajana voi toimia vain hallintoelimen jäsen. Edelleen yliopistoyhteisön itsehallinnon kannalta voidaan pitää perusteltuna, että yliopistoyhteisöä edustavan hallintoelimen jäsenet myös päättävät heitä edustavan hallintoelimen puheenjohtajan valinnasta. Hallintoelimen asema edellyttää, että muut toimielimet, kuten hallitus tai rehtori eivät puutu hallintoelimen sisäiseen järjestäytymiseen ja päätöksentekoon.

Asiantuntijalausunnoista huolimatta säätiöyliopistoissa on epäselvyyttä yliopistolain säännösten sisällöistä ja velvoittavuudesta.

Yliopistolakia tulee täydentää siten, että säätiöyliopiston yhteinen monijäseninen hallintoelin valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Yliopistojen lisätehtävät tulee resursoida täysimääräisesti

Hallituksen esityksen mukaan yliopistoille tulevilla lisätehtävillä eli esimerkiksi jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien tarjoamisen vahvistamisella ei olisi suoria vaikutuksia valtion talousarvioon. Liitto toteaa, että edellä mainittu ei pidä paikkansa. Mikäli lisätehtäviä ei resursoida täysimääräisesti, tarkoittaa se tutkimuksen edellytysten heikkenemistä sekä perus- ja tohtoriopiskelijoille suunnattujen resurssien vähenemistä. Ongelmaa ei voida ratkaista rahoitusmalliin mahdollisesti tehtävillä muutoksilla, vaan lisätehtävät edellyttävät ylimääräistä resursointia yliopistojen budjettirahoitukseen.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Henkilöstövaikutusten arviointi on puutteellinen

Liitto kiinnittää huomiota siihen, että hallituksen esityksestä puuttuu henkilöstövaikutusten arviointi lähes kokonaan. Esityksen mukaan muutoksilla luodaan yliopistoille uusia toimintamahdollisuuksia. Henkilöstö toteuttaa niin tutkinto-opetuksen kuin avoimen yliopiston, tilauskoulutuksen sekä merkittävän osan täydennyskoulutuksena annettavasta opetuksesta. Yliopistojen tärkein voimavara on henkilöstö. Yliopistojen palkkausjärjestelmän piirissä olevan henkilöstön määrä on lokakuusta 2013 syyskuuhun 2017 verrattuna vähentynyt 9,4 % eli 2815 henkilöllä. Henkilöstö on ollut lukuisten yhteistoimintaneuvotteluiden kohteena ja heidän työssäjaksamisensa on koetuksella.

Vieraskielisten ja kansanvälisenä yhteistyönä järjestettävien maisteritutkintojen tavoitteellisen suoritusajan lyhentäminen voi johtaa koulutustason laskuun

Hallituksen esityksen mukaan yliopisto voisi päätöksellään lyhentää vieraskielisinä tai muuten kansainvälisenä yhteistyönä järjestettävien tutkintoon johtavien koulutusten tavoitteellisen suoritusajan nykyisestä kahdesta vuodesta vuoteen tai puoleentoista vuoteen. Liitto toteaa, että yliopistoissa ennestä useammin maisteritutkinnot järjestetään vieraskielisenä ja myös kansainvälisenä yhteistyönä. Suoritusajojen lyhentäminen tarkoittaa maisteritutkintojen laajuuden supistumista, tutkinnon tuottamien valmiuksien heikentymistä ja sitä kautta mahdollisesti koulutustason laskua. Perustellusti voidaan myös kysyä, millä aloilla tarve tutkintoaikojen lyhentämiseen on. Esitystä voidaan pitää kansainvälisen yhteistyön näkökulmasta perusteltuna. Eri pituisten tutkintojen suunnitteleminen vaatii aikaa ja vie merkittävästi resursseja.

Tutkintoon johtavan tilauskoulutuksen laajentaminen Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtion kansalaisiin vaatii vielä harkitsemista

Hallituksen esityksen mukaan tilauskoulutusta koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että tutkintoon johtavaan tilauskoulutukseen voisivat jatkossa osallistua myös Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion kansalaiset ja näihin rinnastettavat henkilöt. Hallituksen esityksen mukaan elinkeinoelämästä saadun palautteen ja kuntasektorilta tulevien tiedustelujen perusteella näyttäisi siltä, että työnantajilla on tarvetta täydennyskoulutuksen lisäksi myös korkeakoulututkintoon johtavalle koulutukselle työvoimatarvealoilla. Liitto toteaa, että tilauskoulutuksen kysyntää ei ole selvitetty riittävästi. Tilauskoulutuksen laajentamiseen liittyy useita ongelmia. Vaarana on, että eri opiskelijaryhmiä ei kohdella yhdenvertaisesti. Myös tutkintojen sisältöjen akateeminen riippumattomuus saattaa vaarantua. Koulutusohjelmien suunnittelu vie paljon resursseja, ja nämä resurssit ovat tosiasiallisesti pois tutkimuksesta sekä perus- ja jatko-opiskelijoiden opetuksesta.

Hankerahoituksen siirtäminen valtionavustuslain piiristä yliopistojen rahoitusjärjestelmään perusteltua

Hallituksen esityksen mukaan nykyinen hankerahoitus siirrettäisiin valtionavustuslain piiristä yliopistojen omaan rahoitusjärjestelmään. Uudistus todennäköisesti vähentäisi hallinnollista työtä ja voisi lisätä rahoituksen läpinäkyvyyttä. Liitto pitää ehdotusta perusteltuna. Muutos ei saa johtaa yliopistojen kokonaisrahoituksen vähenemiseen.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Jouni Kivistö-Rahnasto
puheenjohtaja

Tarja Niemelä
toiminnanjohtaja